

Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці

У роботі секції «Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці» взяли участь провідні фахівці України, Білорусі, Німеччини, Росії та США. Серед них були представники вищих органів державної влади, академічних наукових установ, вищих навчальних закладів, національних та інших центральних бібліотек, бібліотечних асоціацій та комерційних компаній, зайнятих у сфері постачання інформаційних продуктів та послуг.

Мета форуму полягала у обговоренні та узгодженні спільних підходів до пошуку шляхів і засобів трансформації бібліотек у ресурсомісткі інформаційні центри, технологічно готові до виконання ролі інтеграторів та координаторів у світовому інформаційному просторі. Констатувалося, що для сталого розвитку суспільству потрібні флагмани впровадження інформаційних технологій, які мають слугувати орієнтирами для всіх суб'єктів інформаційних відносин. Установи бібліотечної сфери, зокрема, наукові бібліотеки, поступово органічно заповнюють цю нішу. У своїх виступах учасники секційного засідання наголошували на постійному зростанні ролі бібліотек у задоволенні інформаційних потреб влади, науки, культури та освіти, що змушує їх орієнтуватися на стратегію запровадження веб-технологій – зручного та ефективного каналу інформаційних комунікацій.

Керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ, канд. техн. наук, ст. наук. співробітник **Л. Й. Костенко** ознайомив учасників конференції з наявним у НБУВ досвідом впровадження веб-технологій, створення та розповсюдження онлайн-ресурсів. Історія впровадження веб-технологій у Бібліотеці нараховує вже понад 10 років. Нині веб-портал НБУВ є найповнішим та найавторитетнішим джерелом первинної і вторинної науково-освітньої інформації в українському сегменті мережі Інтернет. Портал має трьохкомпонентну структуру: веб-ресурси відкритого доступу, ресурси обмеженого доступу (Інтранет/Екстранет-середовища) та передплачені веб-ресурси. Сервер Бібліотеки забезпечує користувачам Інтернет вільний доступ до джерел бібліографічної інформації (3,5 млн записів), джерел реферативної інформації (0,26 млн записів), повних текстів документів (60 тис. назв авторефератів дисертацій, монографій, книг та статей). Користувачам Інтернет доступні 5 серій аналітичних матеріалів, які готуються фахівцями Бібліотеки. Інтранет/Екстранет-середовище НБУВ являє собою універсальний у видовому та тематичному аспектах фонд обсягом 500 тис. публікацій: книги та тексти, журнали, навчальна та художня література, музейні колекції, мультимедійні матеріали, матеріали з бібліотечної справи. Крім ресурсів власного серверу, Бібліотека забезпечує українській науковій громадськості доступ до віддалених онлайн-джерел

інформації – провідних світових науково-інформаційних ресурсів. Протягом трьох років НБУВ передплачує для вчених доступ до десятків тисяч найавторитетніших наукових часописів видавництва Elsevier, Springer, Wiley-Blackwell, IEEE, AIP, ACS, Science, Nature тощо, у тому числі колекція видань Elsevier – найбільшого видавця наукової періодики – передплачується у повному обсязі (2 тис. назв журналів із 7-річною ретроспективою). Веб-портал Бібліотеки щодня відвідують 10–12 тис. користувачів, щоденна видача становить 100–150 тис. файлів. За 30 перших місяців дії проекту онлайн-передплати читачами Бібліотеки та співробітниками установ НАН України отримано понад мільйон повних текстів статей. Веб-портал НБУВ є загальнодержавною технологічною платформою для публікації первинного та вторинного науково-інформаційного змісту сотень вітчизняних постачальників інформації. Бібліотека також має корпоративні проекти з бібліотеками загальнодержавного значення, науковими та освітніми установами, видавництвами та телекомунікаційними корпораціями.

Досвідом впровадження веб-технологій поділилася зав. відділу ЦНБ ім. Я. Колоса НАН Білорусі **Ж. М. Молчан**. У своєму виступі вона зосередила увагу на презентації веб-орієнтованої системи електронної доставки документів, що діє на сайті ЦНБ НАН Білорусі. Було охарактеризовано багатокomпонентну структуру системи: загальнодоступний онлайн-каталог, системи формування та обліку фонду, каталогізації та загального адміністрування, базу облікових записів зареєстрованих користувачів. З інтересом учасники секційного засідання вислухали інформацію щодо досвіду білінгу (виставлення онлайн-рахунків користувачам) у ЦНБ НАН Білорусі. Крім того, Ж. М. Молчан представила дані щодо кількості інформаційних запитів, виконаних протягом останніх п'яти років, проаналізувала динаміку користування сервісом електронної доставки та окреслила перспективи подальшого розвитку системи.

Виступ помічника заступника голови Ради Федерації Росії **Г. Л. Власової** був присвячений питанням онлайн-бібліотечно-інформаційного забезпечення законотворчої діяльності верхньої палати російського парламенту і ролі у цьому процесі Парламентської бібліотеки РФ. Учасників конференції було поінформовано про корпоративний Інтранет-сайт, який висвітлює діяльність органів законодавчої влади, містить дані моніторингу законотворчої діяльності та аналітично-довідкову систему.

Генеральний директор ТОВ «Константа», директор Архангельського обласного центру підвищення кваліфікації спеціалістів культури, канд. філос. наук **С. Х. Ляпін** та його заступник **О. В. Куков'якін** оприлюднили спільну доповідь стосовно підходів до реалізації багатомовного пошуку у електронних бібліотеках. Увазі присутніх було

представлено діючий зразок системи T-Libra 6.x, розглянуто загальну архітектуру та функціональні можливості системи, продемонстровано програми генерації словників словоформ та паралельного двомовного (російсько-українського) пошуку у базах даних різних типів і видів документів (так званий «пошук за словами»). Доповідачі окреслили перспективу розвитку системи T-Libra, зокрема, у напрямі інтелектуалізації пошукового апарата та впровадження так званого «пошуку за поняттями» з класифікаторів та рубрикаторів.

Регіональний менеджер EBSCO з маркетингу в Польщі, Україні, Латвії й Литві **Тереза Горецька** презентувала учасникам секційного засідання можливості нового інтерфейсу EBSCOhost-2.0, побудованого на широкому використанні технологій Веб-2.0. Доповідачка розповіла про дослідження користувацьких стратегій роботи з платформою EBSCOhost, що проводилися розробниками для запровадження якомога більшої інтуїтивності нового інтерфейсу. З метою підвищення релевантності пошуку та функціональності навігаційного апарата EBSCOhost у новому інтерфейсі було оптимізовано пошукові можливості системи, покращено форми виведення результатів пошуку, а також додано потужні можливості пошуку графічної інформації.

Корпоративній взаємодії бібліотек у питаннях використання нових можливостей системи ІРБІС була присвячена доповідь президента Асоціації користувачів системи ІРБІС в Україні **Л. З. Рудзького**. Він обґрунтував доцільність запровадження в Україні централізованої корпоративної каталогізації: тобто надання бібліотекам можливості запозичувати бібліографічні записи з каталогу НБУВ засобами протоколу Z 39.50. Присутнім було презентовано інструментарій ІРБІС та продемонстровано можливості цієї системи з експорту та імпорту MARC-записів.

Заступник генерального директора Агенції «Матрікс Прес» **О. П. Кислова** виступила з доповіддю «Програмно-інформаційний комплекс КАІСА: технологія створення та представлення енциклопедій». Програмний комплекс КАІСА створений для ведення енциклопедій у форматі баз даних, представлення їх в Інтернеті та/або видання на компакт-дисках чи у поліграфічній формі. Доповідачка торкнулася питання створення розширеного довідково-пошукового апарата інтерактивних енциклопедій на платформі КАІСА, охарактеризувала ключові напрями розвитку даного програмного продукту, а також потенційні можливості впровадження комплексу для ведення енциклопедій «Наукові біографії вчених» НБУВ та «Анна Ахматова» Публічної бібліотеки ім. А. Ахматової ЦБС Оболонського району м. Києва.

Колектив фахівців Інституту програмних систем НАН України на чолі з пров. наук. співробітником, канд. фіз.-мат. наук **В. А. Резніченком** презентував присутнім, створену за підтримки фонду «Відродження», наукову електронну бібліотеку на основі системи EPrints. Слухачів було поінформовано щодо функціональних можливостей системи EPrints, вказано на переваги, які відрізняють дану систему від подібних програмних продуктів та продемонстровано основні модулі наукової

електронної бібліотеки, створеної в Інституті програмних систем. Учасники конференції мали змогу ознайомитися з функціональністю модулів поповнення архіву (комплектування), пошуку, навігації та адміністрування. Важливою була також інформація щодо реєстрів репозитаріїв відкритого доступу, у яких зареєстрована бібліотека Інституту програмних систем.

Зав. відділу Національної бібліотеки України для дітей **Н. Й. Дзюба** у своєму виступі зупинилася на проблематиці оптимальної структури бібліографічного запису. Доповідачка охарактеризувала веб-каталог Національної бібліотеки України для дітей, що включає майже 100 тис. записів книг та понад 100 тис. аналітичних записів з періодичних видань. Було проаналізовано лінгвістичне забезпечення автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (формат бібліографічного запису, класифікаційні та дескрипторні інформаційно-пошукові мови, системні словники). Особливу увагу Н. Й. Дзюба приділила аспектам предметизації: предмет, географічний об'єкт, хронологічний об'єкт, персоналія.

Делегати від Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, зав. відділу **І. Й. Коваленко** і ст. наук. співробітник **Т. О. Судіна**, поінформували учасників секційного засідання про наукову та практичну діяльність ДНПБ України зі створення та підтримки інформаційно-реферативних ресурсів. Як учасник корпоративного проекту зі створення загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» та РЖ «Джерело», ДНПБ України має багаторічний досвід створення ресурсів вторинної науково-педагогічної інформації. Торкаючись гармонізації традиційних і новітніх технологій розповсюдження інформації, доповідачка звернула увагу присутніх на оптимальність існуючої моделі розповсюдження реферативної інформації в онлайн-овому та поліграфічному вигляді. Висвітлювалися й інші аспекти інформаційно-аналітичної діяльності ДНПБ України: створення галузевої реферативної бази даних, підготовка аналітичних оглядів для освітян-управлінців, координаційна робота у мережі освітянських бібліотек з метою створення корпоративного інформаційного продукту науково-педагогічної тематики.

Зав. відділу Державної історичної бібліотеки України **Т. Г. Маєр** звернулася у своєму виступі до проблематики створення електронних сховищ регіональної пам'яті. Необхідність негайного рятування документальних матеріалів особових фондів шляхом створення краєзнавчих електронних документальних сховищ особливо актуальна для сучасного Києва з його неконтрольованими міграційними та урбаністичними процесами. З метою більш повного задоволення інформаційних потреб користувачів та задля збереження для нащадків документальної спадщини регіону Державна історична бібліотека України взяла курс на перетворення книгозбірні у ресурсомісткий інформаційно-бібліотечний центр високого технічного рівня. Т. Г. Маєр інформувала учасників конференції щодо поточного стану, існуючих проблем та перспектив реалізації проекту створення спеціалізованого електронного фонду та електронного сховища регіональної пам'яті.

Професор Харківського державного технічного університету будівництва і архітектури, д-р філос. наук, канд. фіз.-мат. наук **В. П. Леонов** презентував науковій громадськості створену ним Наочну бібліотечну класифікацію (НБК). Доповідачем були обґрунтовані принципи систематики, застосовані у НБК, подані таблиці основного ряду та його підрозділів. Основний ряд НБК автор поділяє на 7 розділів: природничі, технічні, гуманітарні, історичні, абстрактні та філософські науки, а також література універсального змісту. Серед переваг даної класифікації перед традиційними класифікаціями (ББК та УДК) були названі наочність, системність та логічний зв'язок представлення наукових розділів та підрозділів. В якості одного з можливих упроваджень доповідач запропонував використання створеної класифікаційної системи при формуванні довідково-пошукового апарату електронних бібліотек.

Провідний інженер Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, аспірантка НБУВ **О. М. Станкевич** ознайомила учасників секційного засідання з підсумками проведеного контент-моніторингу українського бібліотечного веб-сегмента Інтернет та охарактеризувала основні складові елементи автоматизованої інформаційно-документної системи з історії українського книгознавства. Було констатовано, що веб-середовище відкриває нові можливості для створення систем наукової інформації, нових засобів її накопичення, зберігання і оперативного розповсюдження. Завдяки моніторингу вдалося виявити значну кількість книгознавчих ресурсів на веб-сайтах вітчизняних бібліотек різних систем і відомств, що однозначно свідчить про розуміння бібліотеками ролі новітніх інформаційних технологій для популяризації результатів бібліотечно-научних та книгознавчих досліджень. Подальше поширення такої практики вбачається перспективним напрямом розвитку книгознавчої думки.

Колектив фахівців НБУВ – зав. відділу **Л. М. Беліна**, наук. співробітник **Ю. В. Голубев**, мол. наук. співробітник **Л. В. Коновал** – представив доповідь, присвячену питанням упровадження комплексної автоматизованої системи обслуговування користувачів НБУВ. Інтерес у присутніх викликав досвід упровадження системи у відділі обслуговування основними фондами НБУВ, де силами програмістів Бібліотеки створено автоматизовані робочі місця «Прийом замовлень» та «Диспетчер». Вже на першому етапі реалізації проекту вдалося суттєво поліпшити якість обслуговування читачів НБУВ, значно скоротивши час виконання запитів. Наукова громадськість була ознайомена із запланованими напрямками впровадження системи, зокрема у частині впровадження технології автоматизованої реєстрації замовлень, яка дасть змогу здійснювати повноцінний моніторинг замовлень користувачів, значно поліпшить якість бібліотечного сервісу та зменшить навантаження на співробітників фонду основного зберігання і сектору обслуговування.

Різних аспектів наукового опрацювання проблематики впровадження веб-технологій та накопичення веб-ресурсів у наукових бібліотеках торкалися й інші

співробітники НБУВ. Так, питанням електронного ресурсонакопичення та ресурсозбереження були присвячені доповіді та повідомлення І. А. Павлуші, Н. Ф. Самохіної, Н. Я. Зайченко, Є. О. Корнілової, А. Л. Герус, О. І. Осталецької, О. П. Мутаєвої, М. В. Іванової, О. М. Лопати, Л. О. Туровської, А. Л. Блажкевича, Н. О. Гриценко, О. В. Ключникової, Є. О. Копанєвої, С. М. Протченка, О. О. Сербіна. Досвідом упровадження веб-технологій у НБУВ поділилися з учасниками конференції В. О. Копанєва, О. О. Ісаєнко, І. А. Чабан, І. П. Гах, Н. В. Гринь, О. І. Жабін, Т. В. Симоненко, О. Й. Соболевський, Т. А. Шерепа.

Робота секції «Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці» була інтенсивною, доповіді викликали жваві дискусії, що свідчить про надзвичайну актуальність проблематики, яка розглядалася. Учасники секційного засідання констатували наявність значних здобутків бібліотечно-інформаційної галузі у сфері впровадження та використання онлайн-комунікацій і сфері створення новітніх технологій агрегації та обробки знань. Було відзначено, що трансформація бібліотечних закладів у високотехнологічні інформаційні центри має сталий характер, хоча, подальший розвиток галузі потребує інтенсифікації інноваційних процесів у декількох напрямках:

На рівні *державної інформаційної політики* вкрай необхідними є:

- державницькі підходи до питань створення, збереження та розповсюдження національних електронних ресурсів, зокрема, що стосується створення системи державної реєстрації онлайн-ресурсів та нормативного узгодження прав і обов'язків бібліотек у роботі з цими ресурсами;
- інтенсифікація інноваційних процесів у питаннях підготовки фахівців інформаційної галузі з метою забезпечення бібліотек кваліфікованими кадрами.

На рівні *корпоративної взаємодії бібліотек* пріоритетними напрямками визначені:

- координація та кооперація зусиль вітчизняних книгозбірень задля скоординованого формування, опрацювання та розповсюдження електронних первинних та вторинних інформаційних ресурсів, у тому числі збереження для наступних поколінь плінних ресурсів українського сегмента мережі Інтернет у рамках започаткування проекту «мережева україніка»;
- створення зведеної загальнодержавної довідково-інформаційної системи та системи електронної доставки документів;
- активізація участі наукових бібліотек України у проєктах створення Європейської та Світової електронних бібліотек.

А. Чекмарьов,

заст. генерального директора НБУВ,

канд. екон. наук,

ст. наук. співробітник

Д. Соловяненко,

мол. наук. співробітник НБУВ